

Tanja Varjola

PÄIVÄKODIN PIENRYHMÄPEDAGOGIIKAN ABC

Sosiaalialan koulutusohjelma

2013

PÄIVÄKODIN PIENRYHMÄPEDAGOGIIKAN ABC

Varjola, Tanja
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Huhtikuu 2013
Ohjaaja: Hamilo, Outi, THM, HM
Sivumäärä: 46
Liitteitä: -

Asiasanat: pienryhmäpedagogiikka, varhaiskasvatus, kasvatuskumppanuus, päivähoito

---

Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia pienryhmäpedagogiikkaa ja sen vaikutuksia päiväkodin arkeen. Tavoitteena oli myös koota toimintamalliesimerkki, jossa pienryhmäpedagogiikan toteuttamista mahdollisesti vaikeuttavia asioita olisi ratkaistu.

Hankin käytännön tietoa tutustumiskäynnin kautta sekä keskustelin pienryhmäpedagogiikkaa työssään käyttävien varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa. Kirjasin keskusteluissa esille tulleita asioita ylös ja tein niistä tiiviin koosteen.

Tutustumiskäynti ja keskustelut loivat pohjan teoreettiselle tutkimukselle. Teoriaosuudessa käsiteltiin varhaiskasvatusta, kasvatuskumppanuutta ja pienryhmäpedagogiikkaa. Teoriaosuus koottiin kasvatusalan ammattikirjallisuudesta.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen tutkimus. Tutkimusprosessin tuloksena syntyi toimintamalli jota jokainen voi käyttää omien toimintasuunnitelmien pohjana. Siinä on esimerkkitaulukot työvuoroista, henkilökunnan tauoista sekä pienryhmien toiminta-aikatauluista.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että pienryhmäpedagogiikan aktiivinen käyttäminen päiväkodin arjessa parantaa lasten ja aikuisten hyvinvointia. Se rauhoittaa päiväntulkua ja lisää sekä syventää lasten ja aikuisten välistä vuorovaikutusta.

THE BASICS OF A DAY CARE CENTRE'S SMALL GROUP PEDAGOGY

Varjola, Tanja

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in social service

April 2013

Supervisor: Hamilo, Outi, MNSc, MAAdm

Number of pages: 46

Appendices: -

Keywords: small group pedagogy, early childhood education, educational partnership, day care

---

The purpose of my thesis was to study small group pedagogy and its effects on a day care centre's daily routine. The purpose was also to compile an operations model example where solutions are found for possible hindrances in the execution of small group pedagogy.

I collected practical information by visiting the day care centre and through discussions with professionals of early childhood education using small group pedagogy in their work. I recorded issues that came up during these discussions and compiled a summary of them.

The visit and the discussions comprise the basis for the theoretical study. The theoretical section covers early childhood education, educational partnership and small group pedagogy. Specialised literature on education was used in the theory section.

The thesis is a qualitative study. The research process gave rise to an operations model that can be used by anyone as the basis for plans of action. It consists of examples for work shifts, breaks for personnel as well as schedules for small group activities.

Based on the study, it can be said that the active use of small group pedagogy in the daily routines of a day care centre improves the wellbeing of both children and adults. It calms down the daily rhythm and deepens interaction between children and adults.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	VARHAISKASVATUS	8
2.1	Varhaiskasvatuksen tavoitteet.....	10
2.1.1	Matemaattinen orientaatio	10
2.1.2	Luonnontieteellinen orientaatio.....	11
2.1.3	Historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio	11
2.1.4	Esteettinen orientaatio	11
2.1.5	Eettinen orientaatio.....	11
2.1.6	Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio	12
3	KASVATUSKUMPPANUUS	12
4	PIENRYHMÄPEDAGOGIIKKA.....	14
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	16
5.1	Tutkimusongelma	17
5.2	Aineiston hankinta	18
5.3	Aineiston tulkinta.....	19
6	ARJEN HAASTEET TOTEUTETTAESSA PIENRYHMÄPEDAGOGIIKKA ...	19
6.1	Henkilökunnan riittävyys ja työaikajärjestelyt	19
6.2	Tilojen riittävyys.....	20
6.3	Toiminnan suunnittelu	20
6.4	Ryhmän koko	21
6.5	Vaihtuvat/pysyvät ryhmät ja ohjaajat	22
7	PIENRYHMÄPEDAGOGIIKAN HYVÄT JA HUONOT PUOLET	23
7.1	Lasten kannalta	23
7.2	Aikuisten kannalta	23
7.3	Ympäristövaikutukset	24
7.4	Vuorovaikutus.....	25
8	KÄYTÄNNÖN KOKEMUKSIA.....	26
8.1	Omia kokemuksia	26
8.2	Lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien kertomaa	28
9	TOIMINTAMALLI ESIMERKKI.....	30
9.1	Ryhmän koko ja sen jakaminen	30
9.2	Vaihtuvat/pysyvät ryhmät ja ohjaajat	30
9.3	Kuinka usein toimitaan pienryhmissä?	31
9.4	Työvuorolista	31

9.5 Tilajärjestelyt	35
9.6 Henkilökunnan taudit ja poissaolot.....	35
10 VASTAAKO PIENRYHMÄPEDAGOGIIKKA PÄIVÄHOIDON TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEEN?.....	38
11 LOPPUPOHDINTA.....	40
LÄHTEET.....	45

1 JOHDANTO

Minulla on pitkä kokemus lastenhoitajan työstä päiväkodissa ja jo opintojen alkuvaiheessa tiesin, että opinnäytteeni tulee sivuamaan jollain tavalla varhaiskasvatusta. Aikani pohdittuani kiinnostukseni pienryhmäpedagogiikkaan kasvoi ja ryhdyin etsimään tietoa siitä.

Maritta Oppaan mukaan päivähoidon perinteisiin kuuluu, että lapsia on ohjattu suurryhmissä. Eli kaikki tekevät samaa juttua samaan aikaan. Toiminta on tapahtunut aikuisen johdolla. Mikäli lapsi ei sopeudu toimintatapaan, hänet on poistettu toiminnan parista. Tällöin lapsi kokee hylkäämistä ja epäonnistumista. Tällaisesta toiminnasta on paljon matkaa lapsilähtöiseen ja lasta kunnioittavaan toimintamallin toteuttamiseen pienryhmissä. Perinteisestä toimintamallista siirtyminen pienryhmätoimintaan on hidas prosessi. (Opas 2013, 158.)

Tämä on juuri se asia johon haluan saada tämän opinnäytetyön avulla apua. Pienin askelin kohti parempaa arkea, samalla sekä lasten, että henkilökunnan hyvinvointi lisääntyy.

Liisa Keltikangas-Järvinen toteaa, että ryhmä itsessään muuttaa ihmisen käytöstä, eikä kukaan toimi ryhmässä samanlaisesti kuin muutaman ihmisen seurassa. Tosi asia on, että aikuinen joutuu vain hetkittäin toimimaan sellaisessa ryhmässä jossa on yli 20 jäsentä. Nykypäivänä monelta päivähoitossa olevalta lapselta odotetaan siihen kokopäiväistä valmiutta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 146.) Nämä ovat viisaita sanoja ja aloinkin miettimään millaista työnteko olisi jos ”läheisiä” työtovereita olisi parikymmentä. Ei ehkä kovin yksinkertaista, saati tasapuolista ja varmasti tiedonkulukin olisi vaikeaa.

Päiväkodissamme on toteutettu pienryhmäpedagogiikkaa jo jonkun aikaa, mutta melko pienimuotoisesti. Itse olen sitä mieltä, että toimintaa olisi hyvä kehittää eteenpäin ja sen käyttöä voisi lisätä. Toki se tuo mukanaan monia uusia haasteita, mutta monessa päiväkodissa nämä haasteet on jo voitettu. Pienryhmätoiminta on osa arkea ja sujuu hyvin.

Syksyllä 2011 pääsin työni puolesta osallistumaan Petteri Mikkolan luennolle, joka käsitteli pienryhmäpedagogiikkaa. Mikkolan hyvä luento pisti todella ajattelemaan omaa työtä. Työskentelytapoja on aina hyvä yrittää kehittää ja tutkimalla pienryhmätoimintaa perusteellisesti olisi mahdollista kehittää uusia toimintamalleja päiväkodin arkeen.

Uskon, että monissa päiväkodeissa pohditaan samanlaisia ajatuksia ja haluan paneutua asiaan syvällisemmin. Luin paljon aihetta sivuavaa kirjallisuutta ja mietin omia kokemuksiani ryhmistä.

Keväällä 2012 kävin tutustumassa Pappilanmetsän päiväkodissa Hämeenkyrössä. Siellä pääsin näkemään miten pienryhmätoimintaa toteutetaan menestyksekkäästi. Monet ajatukset risteilivät päässäni tutustumiskäynnin jälkeen ja sanoinkin työtoverilleni, että muutan Hämeenkyröön. Siellä tuntuivat asiat olevan kohdillaan ja ilma-
piiri oli kehittämismyönteinen. Siellä pääsi näkemään konkreettisesti miten pienryhmäpedagogiikkaa toteutettiin käytännössä.

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen. Tarkastelen asioita työntekijän näkökulmasta ja tarkoituksena on löytää uusia ajatuksia pienryhmätoiminnan kehittämiseksi ja mahdollisuuksia sen käytön lisäämiselle. Kehittelen toimintamallia, jonka avulla pienryhmäpedagogiikkaa voidaan ottaa helposti käyttöön. Toivon, että tämä rohkaisisi jotakuta kokeilemaan pienryhmiä ja poistamaan turhia ennakoasenteita asiaa kohtaan. Uskon vakaasti, että sekä lapset että aikuiset hyötyvät pienemmistä ryhmistä.

Kun ryhdyn kehittämään toimintamallia, niin otan pohdintani kohteeksi päiväkodin jossa on kaksi lapsiryhmää. Monet päiväkodit ovat toki suurempia, mutta toimintaa on silloin helpompi järjestää ainakin työvuorojen osalta, sillä silloin ääripään vuoroja (klo 6.30 - 7.00 ja 16.30 - 17.00) on jakamassa suurempi joukko. Siten varsinaiseen toiminta-aikaan jää enemmän työntekijöitä. Tietysti suuremmassa talossa on myös enemmän ryhmiä jakamassa tiloja, mutta huolellisella suunnittelulla saa tiloistakin enemmän irti.

Teoriaosuudessa käsittelen varhaiskasvatusta ja sen tavoitteita, kasvatuskumppanuutta sekä pienryhmäpedagogiikkaa. Tuon esille käytännön kokemuksia ja lopuksi ko-koan toimintamallin pienryhmäpedagogiikan toteuttamista varten.

2 VARHAISKASVATUS

”Varhaiskasvatus on lapsen eri elämänpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuoro-vaikutusta, ja sen tavoitteena on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. Vanhemmilla on lastensa ensisijainen kasvatusoikeus ja – vastuu ja yhteiskunnan tarjoamat varhaiskasvatuspalvelut tukevat lapsen kotikasvatusta. Vanhemmat valitsevat lastensa varhaiskasvatuspalvelut.” (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9.)

Varhaiskasvatus koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuksista ja se on yhteiskunnan valvomaa. Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista, lähtökohtana kokonaisvaltainen näkemys lapsen kehityksestä, kasvusta sekä oppimisesta. Lapsen omaehtoisella leikillä on keskeinen asema. Varhaiskasvatuksessa on tärkeää vuorovaikutus lasten, varhaiskasvatushenkilöstön ja lasten vanhempien välillä. Tärkeänä voidaan pitää myös kasvatuskumppanuutta (katso kappale 3 sivulta 12). (Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9.)

Kansainvälisesti arvioiden suomalainen päivähoito on maailman huippuluokkaa. Päivähoitolakimme on ainutlaatuinen ja jokaisella lapsella on subjektiivinen päivähoito-oikeus. Päivähoidossa olevien lasten hoidossaoloaika on lisääntynyt. Sanotaan, että elämämme ensimmäiset viisi vuotta ovat kiihkeimmän oppimisen aikaa, emmekä enää koskaan myöhemmin vastaavanpituisena ajanjaksona opi yhtä paljon uutta. Eli on erittäin tärkeää huolehtia siitä, että elämämme ensimmäiset vuodet rakentuvat mahdollisimman hyvin. (Hujala, Puroila, Parrila & Nivala 2007, 11–12.)

Keltikangas-Järvinen sanoo: ”Varhaiskasvatus on pitkälle koulutettujen, ammattitaitoisten asiantuntijoiden antamaa kasvatusta, jonka tarkoitus on paitsi ohjata lapsen kognitiivista kehitystä optimaalisella tavalla myös tukea vanhempia heidän kasvatustyössään.” Hän toteaa vielä, että varhaiskasvatus ja päivähoito rinnastetaan samaksi asiaksi vaikka ne eivät sitä ole ja tämä vertaus haittaa päivähoidon laatu keskustelua. Päivähoidon tarkoitus on mahdollistaa vanhempien työssäkäynti. Kaikki lapset eivät siis tarvitse päivähoitoa, mutta oikeus saada varhaiskasvatusta heillä pitäisi olla. (Keltikangas-Järvinen 2012, 215.)

Päiväkotityö toteutuu lasten, vanhempien ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa (Karila & Nummenmaa 2001, 27). Hyvä varhaiskasvatus lähtee liikkeelle lapsen tuntemisesta. On hyvin tärkeää tuntea lapsen kehitysvaiheet, mutta kuitenkin käytännössä jokaista lasta pitäisi kohdella yksilönä. (Kalliala 2012, 187.)

Päivähoito on jokaisen lapsen ja perheen oikeus. Se tukee perhettä lapsen kasvatustehtävässä ja edistää lapsen tervettä kasvua ja kehitystä. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja myönteisen kehityksen edistäminen yhdessä vanhempien kanssa. Omat haasteensa varhaiskasvatukseen tuo myös vanhempien kohtaaminen ja perheiden selviytymisen tukeminen. Päivähoito voidaan nähdä voimavarana, joka edistää lasten ja perheiden yleistä hyvinvointia. (Sosiaali- ja terveysministeriö 1999, s. 14–15.)

Mikkolan & Nivalaisen mukaan päivähoiton organisaatio on luotu, jotta pystyttäisiin tarjoamaan perheille laadukasta varhaiskasvatustalveta. Varhaiskasvatustyö muuttuu kokoajan haasteellisemmaksi. Nykypäivän ongelmana on vaikeus pätevän henkilöstön saamisessa. Myös monikulttuurisuuden ja erityisen tuen tarpeen lisääntyminen tuovat omat haasteensa päivähoiton arkeen. (Mikkola & Nivalainen 2011, 84.)

On tärkeä muistaa, että kasvatusta tapahtuu koko ajan osana arjen touhuja. Kasvatukselliset asiat ovat mukana niin ruokailussa, perushoitotilanteissa kuin oppitukioillaakin. (Reunamo 2007, 31.)

2.1 Varhaiskasvatuksen tavoitteet

Laki ja asetus lasten päivähoidosta vuodelta 1973 määrittävät päivähoidon tavoitteet. Vuonna 1983 siihen on lisätty kasvatustavoitepykälä, jonka mukaan päivähoidon tulee tukea perheitä heidän kasvatustehtävässään ja yhdessä heidän kanssaan edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehittymistä. Päivähoidon tulisi tarjota turvalliset ja lämpöiset ihmissuhteet sekä toimintaa, joka tukee monipuolisesti lapsen kehitystä. Päivähoidon tulee edistää lapsen fyysistä, psyykkistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä. Sen pitää myös tukea esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskontokasvatuksessa on kunnioitettava perheiden erilaisia vakaumuksia. Päivähoidon tulee myös tukea lasta kasvamaan yhteisvastuulliseksi, sekä rauhaa ja elinympäristöään vaalivaksi ihmiseksi. (Laki lasten päivähoidosta 1983/304 2 a §.)

Varhaiskasvatuksen sisällöt jakautuvat kuuteen eri orientaatioalueeseen. Lapset eivät opiskele tai suorita sisältöjä eri orientaatioista, eikä heille aseteta mitään suoriutumisvaatimuksia. Orientaatiot muodostavat kehyksen kokemuksista, tilanteista ja ympäristöistä, joita varhaiskasvatuksen ammattilaisten tulisi etsiä, muokata ja tarjota, jotta lasten kehitys ja kasvu olisi tasapainoista. Kaikkien orientaatioalueiden sisällöt, ilmiöt ja aiheet pyritään liittämään lasten arkeen niin, että havaintojen ja käsitysten muodostaminen olisi lapsille helppoa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 24–25.)

2.1.1 Matemaattinen orientaatio

Matemaattinen orientaatio toteutuu päivähoidon arjessa leikinomaisesti. Verrataan, lasketaan ja päätellään. Käytetään lapsille tuttuja ja heitä kiinnostavia materiaaleja. Arkielämän tilanteita käytetään päivittäin matemaattisten asioiden harjoitteluun. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 25.)

2.1.2 Luonnontieteellinen orientaatio

Havainnoidaan, tutkitaan ja kokeillaan erilaisia luonnon ilmiöitä. Näitä asioita voidaan tutkia sekä sisällä että ulkona. Vuodenaikojen vaihtelu tuo moninaisuutta tutkimuksiin. Voidaan tutkia niin kasveja, eläimiä kuin erilaisia luonnonilmiöitäkin. Tutkimuksissa käytetään usein kokeellisia tutkimusmenetelmiä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 25.)

2.1.3 Historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio

Tutustutaan vanhoihin esineisiin ja luodaan kuvaa menneisyydestä erilaisten dokumenttien avulla. Hyödynnetään myös vanhempien ihmisten tietopohjaa ja tutustutaan lähiympäristön historiallisiin kohteisiin. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 26.)

2.1.4 Esteettinen orientaatio

Esteettisyys on monitahoinen asia. Siihen voidaan paneutua havainnoimalla, kuuntelemalla, tuntemalla, kuvittelemalla ja tekemällä. Esteettisten asioiden avulla lapset saavat kokemuksia mm. kauneudesta, melodiasta, rytmistä, tyylistä, jännityksestä ja ilosta, sekä lisäksi niiden kaikkien vastakohtien aikaansaamista aistimuksista, tuntemuksista ja kokemuksista. Näiden kokemusten kautta alkavat lasten näkemykset ja arvostukset hahmottua. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 26.)

2.1.5 Eettinen orientaatio

Tässä kiinnitetään huomiota arvo- ja normimaailmaan. Pohditaan oikeaa ja väärää, hyvää ja paha sekä totuutta ja valhetta. Arjessa tapahtuvien asioiden avulla voidaan luontevasti käsitellä esimerkiksi tasa-arvoon, kunnioitukseen ja oikeudenmukaisuuteen liittyviä asioita. Aina pitää kuitenkin huomioida lapsen kehitystaso. Lasten elämään kuuluvat luonnollisesti myös pelko, ahdistus ja syyllisyys. Lapsi voi kokea

olonsa turvalliseksi kun näitä asioita käsitellään. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 26.)

2.1.6 Uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio

Tämän orientaation ytimessä ovat uskonnolliset, hengelliset ja henkiset asiat ja ilmiöt. Lapselle suodaan mahdollisuus pohtia ja ihmetellä asioita. Annetaan tilaa kysymyksille ja hiljaisuudelle. Tutustutaan uskonnollisiin perinteisiin ja tapoihin. Varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä vanhempien kanssa sovitaan tämän orientaation sisällöistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 27.)

3 KASVATUSKUMPPANUUS

Lakiin lasten päivähoidosta on kirjattu kasvatuskumppanuus. Päivähoidon yhtenä tehtävänä voidaankin pitää perheiden kotikasvatuksen tukemista. Koti ja perhe kohtaavat päivähoidon arjessa, lapsen jokapäiväisessä hoidossa ja kasvatuksessa. (Karila ym. 2001, 15.)

Kasvatuskumppanuus tarkoittaa vanhempien ja henkilöstön tietoista sitoutumista ja toimimista lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukemiseksi. Se on tasavertaista vuorovaikutusta vanhempien ja henkilöstön välillä. Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on, että koti ja päivähoito, lapsen kaksi kasvuympäristöä, ovat vastavuoroisessa vuoropuhelussa keskenään. Sen toteutuminen edellyttää kasvattajan ja vanhemman keskinäistä luottamusta ja huolen jakamista arkisista kasvatustapahtumista. Avoin vuorovaikutus kasvattajan ja vanhempien välillä tuo lapselle tunteen siitä, että he ”puhaltavat yhteen hiileen”. Vanhemmilla on kuitenkin aina ensisijainen kasvatustavoitteet ja heillä on myös ainutlaatuista tietoa omasta lapsestaan. Kasvatuskumppanuudessa tärkeää on myös se, että lapsi tulee kokonaisvaltaisesti ymmärretyksi. Tärkeänä asiana voidaan pitää myös vanhemman ja lapsen välisen vuorovaikutuksen vahvistamista. (Kaskela & Kekkonen 2006, 11–21.)

Perheiden ja varhaiskasvatushenkilöstön yhteistyössä on huomioitava, että perheet ovat erilaisessa elämäntilanteessa ja heillä voi olla erilaiset arvot. Erilaisissa elämäntilanteissa tarvitaan erilaista tukea ja kumppanuutta. (Hujala ym. 2007, 116–117.) Kaikkien päivähoidon asiakasperheiden kanssa vaalitaan kasvatuskumppanuutta. Työntekijä asettuu huoltajan rinnalle, jotta voitaisiin toimia lapsen asioissa yhteisymmärryksessä. Yhteinen kasvatustehtävä luo uutta palvelukulttuuria. (Kaskela ym. 2006, 20.)

Friedrich Fröbel (1782–1852) kehitti lähtökohdat 3-6-vuotiaiden lasten pedagogiselle toiminnalle ja varhaiskasvatukselle (Jerkku K. 2013). Aikoinaan myös Fröbel halusi liittää perheet päivähoitokasvatukseen. Nykyään sekä vanhemmat että päivähoidon henkilökunta haluavat tehdä yhteistyötä. Erityisesti henkilökohtaiset keskustelut ovat toivottuja. Molemmilla osapuolilla on oma näkemys kasvatuksesta. Henkilökunnalla se on ammatillinen, kun taas vanhemmat pohtivat kasvatusta kodin näkökulmasta. Tällöin molemmilla on erilaiset roolit. Silloin kun vanhemmat ja henkilökunta tulevat tietoisiksi toistensa odotuksista, niin epäselvyydet vähenevät. Perheen ja päivähoiton yhteistyön haasteena voidaan pitää lapsilähtöisen kasvatussuunnitelman rakentamista ja sen vakiinnuttamista käytäntöön. Sen avulla voisimme tarjota lapsillemme vahvan perustan tulevaisuuden haasteiden kohtaamiselle. (Hujala ym. 2007, 65.)

Työntekijöiden tulee huolehtia siitä, että kasvatuskumppanuus on luonteva osa varhaiskasvatusta. Sen tavoitteen on myös tunnistaa erityisen tuen tarve mahdollisimman varhain. Jos tuen tarvetta esiintyy, niin sitten yhdessä vanhempien kanssa pohditaan toimintatapoja lapsen tukemiseksi. Lapsen vanhempien ja henkilökunnan tulisi pyrkiä kasvatuskumppanuuteen myös mahdollisissa ongelmatilanteissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 29–30.)

Kasvatuskumppanuuden ei ole tarkoitus johtaa ystävyys-suhteeseen, vaan se on ammatillista toimintaa. Tämä asia on hyvä muistaa niin kasvattajan kuin asiakasperheenkin. (Salminen & Tynninen 2011, 56.)

Kaskelan ja Kekkosen mukaan ”kumppanuussuhde syntyy työntekijän tietoisien toiminnan tuloksena ja syvenee vähittäin henkilöstön ja vanhempien välisessä dialogi-

sessä vuoropuhelussa” (Kaskela ym. 2006, 5). Kasvatuskumppanuus pohjautuu lapsen tarpeisiin ja sitä ohjaavat lapsen etu ja oikeudet (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 29).

4 PIENRYHMÄPEDAGOGIIKKA

Pienryhmätoimintaa voidaan pitää yhtenä varhaiskasvatuksen keskeisimmistä toimintamuodoista. Lasten yksilöllisiä oppimisvalmiuksia voidaan tukea helpommin pienryhmissä ja ne mahdollistavat paremmin myös erilaisten oppimistyylien ja tavoitteiden huomioimisen varhaiskasvatuksessa. (Peda.net 2013.)

Se on työtapa jossa lapset jaetaan pienryhmiin erilaisin perustein. Ryhmiinjakokriteereinä voivat olla esimerkiksi ikä, kehitystaso tai lapsen kiinnostuksen kohde. Pienryhmätoiminnassa keskeisenä periaatteena voidaan pitää sitä, että toiminta lähtee lasten tarpeista, vuorovaikutus on hyvää, tuetaan lasten oppimista sekä luodaan rauhallinen ja kiireetön päivä lapsille. Mikäli pienryhmätoiminta otetaan työyhteisön työtavaksi, vaatii se koko työyhteisön sitoutumista. Toimintaa arvioidaan ja kehitetään tarpeen mukaan. (Kivijärvi 2013.)

Pienryhmätoiminta vilkastuttaa vuorovaikutusta niin aikuisten ja lasten välillä kuin ryhmän lasten keskuudessakin. Lasten itsetunto vahvistuu, kun hän saa enemmän huomiota ja hänen kanssaan ehditään keskustelemaan kiireettä. Aikuisella on enemmän aikaa tunnistaa lapsen vahvuuksia, erityistarpeita ja hän myös pystyy tutustumaan lapseen paremmin. Aikuisen ja lapsen väliset suhteet tulevat pienryhmätoiminnan ansiosta läheisimmiksi ja luottamuksellisemmiksi. Pienryhmätoiminta edesauttaa lapsen terveen ja vahvan itsetunnon kehittymistä ja oppimismotivaation heräämistä. Pienryhmätoiminnan toteuttaminen päiväkodissa edellyttää koko henkilökunnan sitoutumista. Silloin on mietittävä uudelleen mm. työvuorot, tilojen käyttö, työnjako ja suunnittelu-aika. Jotta pienryhmätoimintaa voidaan toteuttaa, niin työntekijöiden pitäisi luottaa toisiinsa ja toisten ammattitaitoon. (Kivijärvi & Ahlqvist 2005, 151–155.)

Pienryhmätoiminta antaa mahdollisuuksia uusiin kokemuksiin, jotka vahvistavat itse-tuntoa. Toiminnallisten kokemusten kautta haetaan uusia käyttäytymismalleja. Pienryhmässä tulee annettua positiivista palautetta helpommin ja se edesauttaa sosiaalisen minän muutoksessa. Kukaan ei voi määrittää itseään huomioimatta sosiaalisia suhteita. (Muhonen, Lallukka & Turtiainen 2009, 13.)

Kun toimitaan pienissä ryhmissä, jää lapselle paremmin aikaa tuoda omia ajatuksiaan esille. Pienessä ryhmässä kuullaan myös helpommin mitä toisilla on sanottavana. Jokainen uusi ryhmä tarvitsee aikaa ryhmäytymiseen. Karlssonin mukaan pienryhmä toimii täydellä teholla vasta ryhmäytymisprosessin jälkeen. Jokainen ryhmä luo itselleen sopivat toimintatavat. Ryhmien toimiessa säännöllisesti niiden kiinteys lisääntyy. Myös aikuinen hyötyy pienryhmätoiminnasta. Hän saa lapsista paljon tietoa ja oppii ymmärtämään heidän tapaansa toimia. Nämä kaikki asiat auttavat toiminnan suunnittelussa. (Karlsson 2003, 85–90.)

Ryhmän koko vaikuttaa suoraan siihen, miten lapsi hallitsee oman toimintansa. Mitä pienempi ryhmä on, sitä paremmin lapsi tulee nähdyksi yksilönä ja aikuinen voi helpommin havainnoida lapsen toimintaa. Pienempi ryhmäkoko antaa aikuiselle mahdollisuuden kohdata oikeasti ryhmänsä lapsia. (Mikkola ym. 2011, 31–32.)

Lasten kehityksen kannalta on tärkeää, että tilanteet eivät ole liian stressaavia. Pienryhmät mahdollistavat hyvän vuorovaikutuksen, mikä auttaa pitämään stressitason matalana. Toimittaessa pienryhmissä lapsilla on mahdollisuus saada yksilöllistä ohjausta, mikä tukee lapsen kehitystä. (Opas 2013, 159.)

Elintapojen ja kulttuurin muutokset heijastuvat myös lasten elämään. Nykypäivän elämä on hektistä ja lyhytjänteistä, joskus jossain määrin myös stressaavaa. Lasten vuoro-vaikutussuhteiden määrä on lisääntynyt. Ryhmän ollessa suuri, se voi olla lapselle stressin lähde sen sijaan, että se opettaisi sosiaalisia tai muita taitoja. Aikuisten lisääminen ryhmään ei poista ongelmia, vaan on mahdollista, että ongelmat entisestään lisääntyvät. (Salminen ym. 2011, 14–15.)

Varsinaiseen ohjattuun toimintaan käytettävä aika on suhteellisen pieni, sillä aikuisen aikaa kuluu myös toiminnan valmisteluun ja jälkien korjaamiseen. Kasvatuksellisia hetkiä linkittyy onneksi ihan arkiseen tekemiseen: ruokailuhetket, pukemiset ym. perushoidolliset tilanteet. (Reunamo 2007, 31.)

Päiväkodin henkilökunnan riittävä kasvatusosaaminen on perusteena laadukkaalle päiväkotitoiminnalle. Voidaan ajatella, että kasvatus toteutuu tässä ja nyt. Päiväkodin jokainen aikuinen on kasvatuksellisessa vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Tärkeä kasvatuksellinen asia onkin vuorovaikutuksen laadun tiedostaminen ja kehittäminen. (Karila ym. 2001, 30.)

Hankosen artikkelissa sanotaan, että lapset ja aikuiset eivät voi hyvin suurissa ryhmissä. Todetaan, että päivähoiton laatu kärsii. Artikkelin mukaan ongelma ratkeaisi ryhmäkokoja pienentämällä. Lapsen älyllinen ja kielellinen kehitys voi häiriintyä, mikäli ryhmä on liian suuri. Myös sosiaalisten taitojen kehitys voi häiriintyä. Lapset sairastavat enemmän suuressa ryhmässä, mikä taas lisää lääkkeiden käyttöä ja resistenttien bakteerikantojen syntyä. Suurissa ryhmissä saattaa lasten turvallisuus ja henkilökunnan jaksaminen heikentyä. (Hankonen 2011, 9.) Vuorovaikutuksen kehittymistä on helpompi tukea pienessä ryhmässä. Pienessä ryhmässä on myös helpompi tukea myös poikkeavasti käyttäytyvää lasta. (Raina 2012, 49.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on kuvata todellista elämää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Usein sanotaan, että kvalitatiivisen tutkimuksen avulla pyritään löytämään tosiasioita eikä vain todenneta olemassa olevia väittämiä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161.) Tosiasioiden löytäminen pienryhmäpedagogiikasta on minun ykköstavoitteeni. Tiedän sitä käytettävän monissa päiväkodeissa, mutta en oikein ymmärrä miten kaikki arjen ongelmat on saatu voitettua.

Kvalitatiiviselle tutkimukselle on tyypillistä kokonaisvaltaisuus, luonnolliset ja todelliset tilanteet. Lähtökohtana on aineiston monitahoinen ja yksityiskohtainen tarkastelu. Aineiston hankinnassa suositaan metodeja jonka avulla tutkittavien asioiden näkökulmat tulevat esille. Tutkimuksen kohdejoukon valinnassa ei käytetä satunnaisotantaa, vaan se valitaan tarkoituksenmukaisesti. (Hirsjärvi ym. 1997, 165.)

Laadullisen tutkimuksen avulla pyritään tavoittelemaan merkityksiä ja löytämään asioiden välisiä yhteyksiä. Laadullisessa tutkimuksessa asioita ja ilmiöitä myös kuvataan, ei pelkästään tulkita ja ymmärretä. (Pihlaja 2004, 163.)

Keväällä 2012 kävin tutustumiskäynnillä pienryhmäpedagogiikkaa toteuttavassa päiväkodissa. Tutustumiskäynti avasi silmäni lopullisesti ja sain paljon hyvää tietoa sieltä

Olen myös käynyt useita keskusteluja varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa pienryhmäpedagogiikasta ja olen tehnyt keskusteluista muistiinpanoja. Kuten Pertti Yliluoma sanoo, niin kvalitatiivinen haastattelu tapahtuu tietyn teeman ympärillä, eikä valmiita kysymyksiä ole välttämättä tehty. Kvalitatiivisen tutkimuksen tuloksena on yleensä uusia näkemyksiä. (Yliluoma 2001, 34.)

5.1 Tutkimusongelma

Tutkimukseni päätavoitteena on kehitellä toimintamalli, jonka avulla pienryhmätöiden aloittamiskynnys vähän madaltuisi. Uusien toimintatapojen käyttöönotto herättää usein jonkin asteista vastustusta työntekijöissä, mutta usein riittävä informaatio aiheesta auttaa lieventämään vastustusta.

Pienryhmäpedagogiikasta on melko vähän kirjallisuutta ja tarkoituksena on löytää eri lähteitä hyödyntäen kattava tietopaketti asiasta.

5.2 Aineiston hankinta

Aloin miettimään opinnäytetyöasiaa todenteolla keväällä 2012. Kävin tutustumassa pienryhmäpedagogiikkaa toteuttavaan päiväkotiin Hämeenkyrössä. Kerroin heille tekeväni opinnäytetyötä pienryhmäpedagogiikasta ja pyysin lupaa tulla tutustumaan ja havainnoimaan heidän päivänsä kulkua. Vastaanotto oli lämmin ja päivästä tuli kaikin puolin antoisa.

Sain osallistua päiväkodin arkeen ja pääsin tekemään havaintoja, näkemään ja kokemaan aivan aitiopaikalle, miten pienryhmäpedagogiikan käyttö rauhoittaa päiväkodin arjen hälinää. Sain myös paljon arvokasta tietoa siitä, miten pienryhmäpedagogiikka toimii käytännössä. Koin, että minut otettiin hyvin vastaan ja päiväkodin johtaja järjesti rauhallista keskusteluaikaa kaiken kiireen keskellä. Kyselin paljon, ja sain hyviä vastauksia, joita sitten kirjasin muistiin. Pihlajan mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimusaineisto on se osa tutkimusalueesta joka on koettu tärkeäksi ja mielenkiintoiseksi tutkimusongelman kannalta (Pihlaja 2004, 149).

Havainnointi sopi mielestäni hyvin tutkimusmenetelmäksi minulle. Havainnointitapana minulla oli osallistuva havainnointi, sillä päiväkotiympäristössä on vaikea olla osallistumatta. Hanna Vilkan mukaan osallistuva havainnointi tarkoittaa, että tutkija osallistuu tutkimuskohteensa toimintaan tutkimuskohteen ehdoilla ja yhdessä sen jäsenten kanssa ennalta sovitun ajanjakson (Vilka 2006, 44). Havainnoija osallistuu ryhmän toimintaan ja hän kyselee lisätietoa asioista tarvittaessa. Havainnoitavat asiat voidaan rajata ja tavoitteena voi olla kokonaisvaltainen kuva asioista. Havainnoinnin etuna on, että sen avulla voi kerätä suoraa ja välitöntä tietoa yksilöiden tai ryhmien käyttäytymisestä. Havainnointi mahdollistaa myös asioiden tarkkailun niiden luonnollisissa ympäristöissä. (Hirsjärvi ym. 1997, 209–214.)

Havainnointipäivän aikana kiinnitin huomiota erityisesti toimintojen aikataulutukseen ja ryhmien liikkumiseen. Jos jotain en ymmärtänyt, niin tein tarkentavia kysymyksiä. Teoriatietoa olen kerännyt useista lähteistä sekä kirjallisuudesta että internetistä.

5.3 Aineiston tulkinta

Teoriatiedon, havainnoinnin ja varhaiskasvatushenkilöstön kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta aloin kokoamaan toimintamallipakettia. Tämä on tietysti yksi mahdollinen tapa toteuttaa pienryhmäpedagogiikkaa ja muita toteuttamistapoja on varmasti lukemattomia. Jokaisen tulee sitten jalostaa omiin tarpeisiinsa sopiva malli.

6 ARJEN HAASTEET TOTEUTETTAESSA PIENRYHMÄPEDAGOGIIKKA

6.1 Henkilökunnan riittävyys ja työaikajärjestelyt

Päiväkodit ovat yleensä avoinna klo 6.30–17.00. Tilapäinen joustaminen aukioloajoissa vanhempien työaikojen mukaan ei aina ole helppoa, sillä henkilöstöresurssit ovat pienet. (Hujala ym. 2007, 147–148, 164.) Työvuorot voidaan suunnitella melko vapaasti, kunhan huolehditaan, että henkilökuntaa on koko ajan riittävästi paikalla perustehtävän hyvään suorittamiseen. Mikkolan ym. mukaan pienryhmien paras toiminta-aika on noin kello 9.00–11.00, sillä lasten vireystaso oppimisen ja toiminnan kannalta on aamupäivällä parhaimmillaan. Työvuorot tulee suunnitella niin, että pienryhmäpäivinä kaikki ovat töissä viimeistään klo 9.00, jotta kiireettömälle toiminnalle jäisi tarpeeksi aikaa. (Mikkola ym. 2011, 35–36.) Tämä on asia joka varmasti saa aikaan keskustelua, sillä usein viimeinen työntekijä tulee töihin vasta kello 9.30–10.30. Tarkalla suunnittelulla työvuorot saadaan kuitenkin järjesteltyä toisinkin. Katso työvuorotaulukko sivulta 33 & 34.

Työntekijöiden poissaolot ja sijaisten puuttuminen saattavat vaikeuttaa päiväkodin henkilökunnan toimintaa. Jonkun poissa ollessa ei aina pystytä jakaantumaan pienryhmiin. (Koivunen 2009, 97.)

6.2 Tilojen riittävyys

Kun toteutetaan pienryhmäpedagogiikkaa, pitää päiväkodin tilojen käyttöä suunnitella tarkasti. Monista asioista on sovittava niin ryhmän sisällä kuin muidenkin ryhmien kanssa. Sovittuja aikatauluja tulee kaikkien noudattaa, sillä muuten saattavat mennä jonkun toisen pienryhmän toimintasuunnitelmat pilalle. Ulkoilukin on turvallisempaa kuin siellä ei ole koko päiväkodin väki yhtä aikaa. (Mikkola ym. 2011, 37.)

Ryhmäkokojen kasvaessa päiväkodeista loppuu tila. Tilojen osaltakin on omat säännökset, mutta myös näitä säännöksiä kierretään joskus laskemalla neliöihin mukaan myös käytävät ja eteistilat. Päiväkoteihin on myös perustettu ryhmiä jotka toimivat pääosin salissa. Tällöin liikuntakasvatusta on vaikea toteuttaa kun siihen varatut tilat ovat muussa käytössä. (Kalliala 2012, 159.)

Tilojen käytössä keskeistä on mielikuvitus. Sen avulla erilaiset rajoitteet ja puutteet voidaan muuttaa mahdollisuuksiksi. Pitäisi osata olla rohkeutta ja intoa ennakkolulottomiin kokeiluihin. Tiloja voi käyttää monin eri tavoin ja moniin eri tarkoituksiin. (Kokljuschin 2001, 65.)

6.3 Toiminnan suunnittelu

Toiminnan eriyttäminen on helppoa kun toimitaan pienryhmissä. Kokonaisuuden kanssa pitämiseksi yhteinen suunnittelu on erittäin tärkeää. Tällöin kaikki ryhmän aikuiset tietävät mitä muut ryhmät tekevät ja toiminta pysyy tavoitteiden mukaisena, eikä rönsyile liikaa. (Mikkola ym. 2011, 36.)

Päiväkodin arjessa on tuttua, että suunnittelu-aikaa ei jää tarpeeksi ja usein tärkeitä asioita, niin kasvatukseen kuin toimintaan liittyviä keskusteluja käydään ”lennossa” esim. pukukopilla (Karila ym. 2001, 52).

Nykyään suuressa osassa päiväkoteja vallitsee työkulttuuri, jossa ”kaikki tekevät kaikkea”. Tällöin työtehtävät on määritelty työvuoroihin kuuluviksi, ja jokainen kasvatushenkilöstöön kuuluva tekee työvuoroon kuuluvat tehtävät, olipa koulutustaustamikä tahansa. (Karila ym. 2001, 39–40.) Tällöin on huolehdittava siitä, että myös lastenhoitajille järjestyy suunnittelu-aikaa (Kivijärvi ym. 2005, 152).

6.4 Ryhmän koko

Yhtenä varhaiskasvatuksen laatutekijänä voidaan pitää ryhmäkoko. Suomessa ryhmille ei ole määrätty enimmäiskoko, vaan ryhmäkoko säädelään aikuisten ja lasten suhdelukäännöksiin. Ryhmät voivat olla suuria, kunhan vaan aikuisia on tarpeeksi. Alle kolmevuotiaita lapsia voi yhden aikuisen vastuulla olla neljä. Isompia lapsia voi säännösten mukaan yhdellä aikuisella olla jo seitsemän. Aikaisemmin alle kolmevuotiaiden ryhmäkoko oli 12 lasta ja yli kolmevuotiaiden 21 lasta. Mutta nykyään kun käytössä on suhdelukuihin perustuva laskukäytäntö, niin ryhmäkoko voidaan helposti nostaa lisäämällä aikuisten määrää. Lapsilukumäärä on usein näitä lukuja suurempi, sillä melkein aina ryhmissä on osaviikkoisia lapsia. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että yksi on paikalla esimerkiksi maanantaina ja keskiviikkona ja toinen puolestaan tiistaina, torstaina ja perjantaina. Näin on täytetty yhden lapsen paikka vaikka lapsia onkin ryhmässä kaksi. Vuorovaikutussuhteiden määrä on tällöin suuri. (Kalliala 2012, 157.)

Suuressa ryhmässä toimittaessa ei yksittäisen lapsen huomioimiseen jää juurikaan aikaa, sillä aikuisen energia kuluu koko ryhmän ohjaamiseen. Suurin osa aikuisen vuorovaikutuksesta suuntautuu ryhmän ruodussa pitämiseen. Suurryhmätilanne voi sujua myös hyvin, mutta siitä puuttuu lapsilähtöisyys. Toki lapsen on myös opittava miten isommassa ryhmässä toimitaan. Lapsen hyvinvointi lisääntyy kun arki sujuu rauhallisesti pienessä ryhmässä. Työntekijänkin hyvinvointi lisääntyy, kun hän pysyy keskittymään aidosti yksittäiseen lapseen. (Mikkola ym. 2011, 33–34.)

Koivusen sanoja lainaten: ”On selvää, että mitä enemmän ryhmässä on lapsia, sen vähemmän kasvattajalle jää aikaa yhtä lasta kohti” (Koivunen 2009, 51). Hiljaiset lapset jäävätkin helposti omiin oloihinsa ryhmän ollessa suuri (Raina 2012, 70).

6.5 Vaihtuvat/pysyvät ryhmät ja ohjaajat

Ryhmäntymisprosessi jää heikommaksi vaihtuvissa ryhmissä, sillä tietyt yhteistyökäytännöt kehittyvät ajan kanssa. Yhteistyö hioutuu pysyvissä ryhmissä ja opitaan ymmärtämään paremmin toisia. Ryhmä kehittyy erilaisten yhteistyökäytäntöjen kautta ja samalla käy läpi erilaisia ryhmäprosessin vaiheita. Kehittynyt ryhmä tarjoaa syvällisempiä kokemuksia kuin kehittämätön. (Karlsson & Riihelä 1991, 75–76.)

Kallialan mukaan ryhmien ja ohjaajien ollessa pysyvät, lapset joutuvat eriarvoiseen asemaan. Joku saa lastentarhanopettajan ohjausta koko vuoden, kun taas toinen joutuu tyytymään lähihoitajan ammattitaitoon. Jos ryhmät ovat pysyvät, mutta ohjaaja vaihtuu, niin silloin saadaan jokaisen aikuisen ammattitaito kaikkien lasten käyttöön. Tästä hyötyvät kaikki. Joskus tulee varmasti myös tilanteita, jolloin olisi hyvä poiketa totutusta ryhmäjaosta. Kalliala jatkaa vielä, että suhteellisen pysyvät ryhmät antavat paremmat lähtökohdat kaikelle toiminnalle kuin ehdottoman pysyvät ryhmät. (Kalliala 2012, 160–161.) Pysyvässä ryhmässä lapsen turvallisuus lisääntyy ja sosiaalisten taitojen opettelu on mahdollista tuttujen, samassa ryhmässä olevien lasten kanssa (Raina 2012, 47).

Ryhmän ollessa pysyvä, se mahdollistaa kunnollisen ryhmäytymisen. Lapset oppivat tuntemaan ja luottamaan oman pienryhmänsä lapset paremmin. Suurempaan ryhmäänkin on sitten helpompi kiinnittyä. Aikuisen on myös helpompi havainnoida lasta pienemmässä ryhmässä. (Mikkola ym. 2011, 34.)

Mikäli ryhmä ja ohjaaja, molemmat pysyvät samana, niin sitä voidaankin tiettyssä mielessä kutsua omahoitajajärjestelyksi. Silloin lapsi luo läheiset suhteet yhteen aikuiseen ja pystyy paremmin luottamaan siihen, että hänestä varmasti pidetään huolta. Hoitajan pysyessä samana, tulee paremmin varmistettua lapsen yksilöllinen hoito. (Mikkola ym. 2011, 34.)

Voidaan sanoa, että ryhmän tarkoituksenmukainen jakaminen on onnistuneen leikin ehto ja ryhmäkokojen säätely vaatii monipuolista varhaiskasvatuksellista osaamista (Kalliala 2012, 165).

7 PIENRYHMÄPEDAGOGIIKAN HYVÄT JA HUONOT PUOLET

7.1 Lasten kannalta

Lapset pystyvät auttamaan toisiaan ja juuri sen vuoksi ryhmäytymisellä on suuri merkitys varsinkin erityistä tukea tarvitsevien lasten kasvatuksessa. Huolimatta omista heikkouksistaan lapsi voi kokea tullessa hyväksytyksi. Ryhmässä pitäisi olla saltilva ilmapiiri, jotta lapsi voi epäonnistua ilman häpeän pelkoa. (Cantell 2010, 140–141.) ”Päiväkotiryhmien suuruus aiheuttaa sen, että aikuisilla on yhä vähemmän aikaa antaa tukea” (Koivunen 2009, 48). Silloin, kun päiväkotiryhmä jaetaan pienryhmiin, tämä kaikki onnistuu paremmin.

Usein lapsista on hauskeempaa tehdä asioita yhdessä kuin yksin. Mikäli seuraa on tarjolla, harvemmin lapset haluavat leikkiä yksin. Leikin elementit löytyvät ryhmässä sukkelasti ja apua on helposti saatavilla. Yhdessä tekemällä tulostakin syntyy nopeammin. Omia näkökantoja voi helposti peilata toisten näkemyksiin ja asioita tulee pohdittua useammasta näkökulmasta. Lapsen innostus tarttuu toisiin ja uusia ideoita syntyy helposti. (Karlsson ym. 1991, 72.)

Suuressa ryhmässä lapsi, jonka sosiaaliset taidot eivät ole kovin hyvät, jää helposti yksin. Kun toimitaan pienryhmissä, aikuisellakin on paremmat mahdollisuudet tukea yksittäistä lasta ja koko ryhmää vuorovaikutuksen kehittymisessä. Mikäli ryhmä ei vaihdu usein, ovat positiiviset tulokset mahdollisia. (Raina 2012, 49.)

Suuressa ryhmässä toimittaessa jonotukselta ja odottelulta ei voi välttyä. Pienryhmätoiminnan myötä tämäkin ongelma vähenee ja odotteluajat lyhenevät.

7.2 Aikuisten kannalta

Työntekijöitten hyvinvointi lisääntyy kun toimitaan pienryhmissä. Aikuisella on paremmat mahdollisuudet kohdata yksittäinen lapsi. Vuorovaikutus syvenee, kun huomioitavia lapsia on paljon vähemmän. Aikuisen ei tarvitse riittää niin monelle. (Mikkola ym. 32–33.)

Jotta aikuiset oppisivat tuntemaan lapsia, tarvitaan välitöntä vuorovaikutusta. Havainnointi on aikuisen perustehtävä, koska sen avulla saadaan paljon tietoa lapsesta. Havainnoijalla täytyy olla taito keskittää tarkkaavaisuutensa tiettyihin asioihin. Systemaattisen lapsiryhmän havainnoinnin avulla saadaan tärkeää tietoa myös niistä hiljaisemmista lapsista jotka muuten saattaisivat jäädä aktiivisempien lasten varjoon. (Kalliala 2012, 200–201.)

Päivä sujuu rauhallisemmin ja lapsen hyvinvointi lisääntyy pienessä ryhmässä. Sama ilmiö näkyy myös työntekijän hyvinvoinnissa, sillä hän ehtii aidosti keskittymään yhteisen lapsen kanssa koska lapsia on huomattavasti vähemmän. (Mikkola ym. 2011, 34.)

Levottomuus ja yleinen hälinä on päiväkodeissa usein ongelmana. Kun ryhmät ovat pienempiä, niin levottomuuskin vähenee. Ei tarvitse kiinnittää huomiotaan niin moneen asiaan yhtä aikaa ja oman asiansakin saa tuotua helpommin julki ja kasvattaja voi reagoida nopeasti lapsen tarpeisiin. (Koivunen 2009, 97.)

7.3 Ympäristövaikutukset

Päiväkodissa riittää ääntä aamusta iltaan. Melutasoon vaikuttavat lapsiryhmän koko ja käytettävissä olevat tilat. Voidaan sanoa, että kasvatus- ja opetustyö perustuu paljolti verbaaliseen vuorovaikutukseen. Monessa tilanteessa lasten pitää korottaa ääntään saadakseen asiansa esitettyksi. Päiväkodissa tilat ovat monenlaisessa käytössä ja tilojen akustiikka ei välttämättä toimi kaikissa tilanteissa. Esimerkiksi laulusali kaiuu lasten leikki-tilanteissa usein liikaa. (Riikonen 2010, 73–77.)

Sanotaan, että melutason nousu voisi olla syynä lasten stressitason nousuun. Jokainen lapsi kärsii liiasta melusta ja sillä on haitallinen vaikutus mm. oppimiseen ja keskittymiskykyyn. Pienempien lasten kohdalla liiallisesta metelistä voi seurata vaikeutta erottaa puheen ääniteitä, mikä taas voi vaikeuttaa lapsen puheen tuottamista ja sen ymmärtämistä. Paljon puhutaan myös siitä, että liiallinen melu voi alentaa kuuloa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 91–92.)

Jakamalla lapset pienempiin ryhmiin myös melutaso laskee automaattisesti ja samalla kaikkien hyvinvointi lisääntyy.

7.4 Vuorovaikutus

Vuorovaikutusta on monenlaista. Se voi olla sekä sanallista, että sanatonta. Lastenpsykiatri Jukka Mäkelä sanoo: ”*uusin tutkimus kertoo, että kasvatus vaikuttaa aivojen kehittymiseen. Vuorovaikutusta vaille jäävän lapsen käytössä oleva aivokapasiteetti vähenee, mutta luontevasti hymyilevä ’emo’ (äiti, isä, kasvattaja) jättää lapsen aivoihin pysyviä jälkiä. Ne kannattelevat lasta läpi elämän ja auttavat lasta selviytymään stressitilanteissa.*” (Koivunen 2009, 47–48.) Aivot kehittyvät myös vuorovaikutuksessa ja ristiriitojen ratkaisukykykin kehittyy vuorovaikutuksessa, eikä yksin jäähyllä istuttaessa. Vuorovaikutus edesauttaa myös tunnetaitojen ja empatiakykyjen oppimisessa. (Opas 2013, 159.) Silloin kun aikuisen ja lapsen vuorovaikutukselle jää riittävästi aikaa, saadaan arki muodostumaan entistä mielekkäämmäksi. Lapsella pitäisi olla mahdollisuus vuorovaikutukseen aikuisen kanssa aina kun siihen on tarvetta. Aikuisen pitäisikin omata kyky olla läsnä kaikissa arjen hetkissä sekä osata kohdata toinen ihminen. (Mikkola ym. 2011, 22–23.)

Päiväkodin henkilökunnan riittävä kasvatosaaminen on perusteena laadukkaalle päiväkotitoiminnalle. Voidaan ajatella, että kasvatus toteutuu tässä ja nyt. Päiväkodin jokainen aikuinen on kasvatuksellisessa vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Tärkeä kasvatuksellinen asia onkin vuorovaikutuksen laadun tiedostaminen ja kehittäminen. (Karila ym. 2001, 30.)

Vuorovaikutus lasten välillä on tärkeää sosiaalisten kompetenssien ja ajattelun kehittymisen kannalta. Ryhmissä syntyvien erimielisyyksien kautta lapset tulevat tutuiksi erilaisten näkökantojen kanssa sekä oppivat samalla perustelemaan omia käsityksiään. (Hujala ym. 2007, 166.)

Ryhmän vuorovaikutussuhteiden määrää on laskettu Mikkolan ja Nivalaisen kirjassa *Lapselle hyvä päivä tänään*. Sen mukaan 22 lapsen ja kolmen aikuisen ryhmän vuorovaikutussuhteiden määrä on 600. Jos suurryhmä jaetaan seitsemän lapsen pienryhmiin, vuorovaikutussuhteiden määrä putoaa 56:een. Tämäkin on paljon, mutta 600 vuorovaikutussuhteen määrä on valtava. (Mikkola ym. 2011, 20.)

Ei pidä ihmetellä, jos lasta välillä väsyttää päiväkotipäivän jälkeen. Aikamoinen suhdeviidakko lapsella käsiteltäväksi, ellei ryhmää jaeta pienempiin osiin.

8 KÄYTÄNNÖN KOKEMUKSIA

Osa näistä kokemuksista on omia, osa keskustelujen kautta julkitulleita ja osa tuli esille tutustumiskäynnin aikana. En erittele näitä enempää, sillä samat asiat tulivat esille niin monissa yhteyksissä.

8.1 Omia kokemuksia

Meillä pienryhmät olivat käytössä vain toimintahetkillä kolme kertaa viikossa, mutta jo se toi mukanaan paljon positiivisia asioita. Huomasin, että suhteet lapsiin tulivat läheisimmiksi. Pienessä ryhmässä keskustelut menivät paljon henkilökohtaisimmiksi ja aratkin uskalsivat kertoa asioistaan. Kiinnitin huomiota myös siihen, että lapset auttoivat ja neuvoivat toisiaan esimerkiksi erilaisissa kädentaidon tehtävissä. He olivat myös kiinnostuneita toisten aikaansaannoksista ja niitä sitten ihailtiin yhdessä. Tässä tuli varmasti positiivista palautetta jokaiselle, sillä negatiivisia kommentteja ei ainakaan minun kuulteni lausuttu.

Huomasin myös lähentymistä joidenkin vanhempien kanssa. Pienryhmässä saattoi tarkemmin havainnoida lasta. Joskus oli kiva kertoa vähän tarkemmin päivän tapahtumista jonkun lapsen vanhemmalle ja usein vanhemmat kyllä halusivatkin lastensa päivästä kuulla. Välillä itsekkin havahtuu siihen, että kuinka vähän vanhemmat todella tietävät lastensa päiväkotipäivästä. Ja sitten vielä se huomio, että kuinka jotkut vanhemmat pelkäsivät kun heitä lähestyi, että ”mitä nyt taas on sattunut?” Tällaisille vanhemmille piti yrittää muistaa sanoa niitä pieniäkin positiivisia asioita mahdollisimman usein. Pienryhmäpäivän jälkeen tämäkin oli helpompaa.

Teimme jonkun verran retkiä lähiluontoon. Joskus meillä oli metsässä ohjattua toimintaa, mutta monesti menimme sinne vaan leikkimään ja tutkimaan luontoa. Erityisesti mieleeni ovat jääneet majanrakennushetket metsässä. Pienryhmästä muodostui kaksi majanrakennusryhmää, jotka työskentelivät melko itsenäisesti. Jossain vaiheessa kuitenkin ryhmät kiinnostuivat toistensa majoista ja huomasivat, että toinen maja oli hienompi kuin toinen. Kuin huomaamatta ryhmät ryhtyivät yhdessä parantelemaan sitä parempaa majaa, mutta niin mukavasti alkanut rakennusleikki päättyi kohta riitaan. Seitsemän lasta oli liikaa yhden majan rakennusprojektiin. He eivät enää päässeet yhteisymmärrykseen miten projektissa edetään. Toinen ryhmä palasi oman majansa rakentamiseen, mutta nyt kinasteltiin tavaroista jotka he olivat aiemmin majasta toiseen siirtäneet. Leikki loppui siihen, mutta kun myöhemmillä retkillä kuljimme paikan ohi, he muistivat tarkasti miten hieno maja oli ollut ja ihmettelivät kuinka oli voinut rikkoa sen.

Erilaisissa toimintahetkissä on voitu kokeilla monimutkaisempiakin työtapoja, sillä ohjattavia lapsia oli yhdellä aikuisella kerrallaan korkeintaan seitsemän. Yksittäisen lapsen tukeminen ja rohkaisu onnistui helpommin. Lasten kanssa käytävät keskustelut ovat jotenkin syventyneet ja lapset halusivatkin usein kertoa asioistaan esimerkiksi askartelujen lomassa.

8.2 Lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien kertomaa

Yleinen hälinä ja melu ovat vähentyneet. Vuorovaikutus on lisääntynyt niin lasten ja aikuisten välillä kuin lastenkin kesken. Vuorovaikutus on parantunut myös laadullisesti, sillä pienemmissä ryhmissä lapset kertovat asioitaan enemmän ja ryhmissä syntyy välillä hyvinkin syvälle meneviä keskusteluja. Joskus joku lapsi palaa vielä myöhemmin ryhmässä käytyyn keskusteluun ja haluaa vielä selvennystä johonkin asiaan. Lapset ovat myös oppineet paremmin kuuntelemaan mitä toisella on sanottavana. Lapset tulevat tutuimmiksi ja suhde tulee jotenkin henkilökohtaisemmaksi. Aikuinen huomaa lasten erityispiirteet helpommin ja mahdollisen erityistuen tarpeetkin tulevat huomatuksi.

Oppimistilanteissa aikuisella on enemmän aikaa ohjata yksittäistä lasta. Opetuksen eriyttäminen on myös paremmin mahdollista silloin, kun ryhmä on pienempi. Mahdolliset oppimisvaikeudet tulevat myös pienryhmässä paremmin huomatuksi.

Lasten puhetyyli on muuttunut pienryhmätoiminnan myötä. Ei tarvitse huutaa, jotta tulee kuulluksi. Äänitason laskiessa lasten puhetyyli normalisoituu nopeasti.

Pienryhmätoiminta on tuonut tullessaan ihanaa rauhaa työpäivään. Työpäivän jälkeen itsekin on jotenkin rauhallisempi kuin ennen. Vuorovaikutus vanhempien kanssa on myös jollaintavalla lisääntynyt. Hekin ovat tulleet jollain tavalla läheisimmiksi.

Erilaiset odotus- ja jonotustilanteet ovat vähentyneet huomattavasti. Vessaankaan ei tarvitse kauaa odottaa, kun jonottajia on vain seitsemän. Pukemistilanteet olivat ennen yhtä kaaosta ja vaatteet olivat sikin sokin. Ehdin auttamaan tarvittaessa paremmin nyt, kun ei tarvitse koko aikaa rauhoitella riehuvia lapsia. Siirtymätilanteet ovat myös rauhoittuneet, kun lapsia on vähemmän.

Toiminta on monipuolistunut, sillä pienen ryhmän kanssa voi tehdä monia sellaisia asioita, mitä ison ryhmän kanssa on vaikea toteuttaa. Leivomme enemmän kuin ennen ja olen huomannut, että lasten keskittymiskyky on jotenkin parantunut. Tämä johtuu osittain ehkä metelin ja hälinän vähentymisestä.

Koen, että lapset tulevat paremmin huomioiduksi ja jokainen saa varmasti joka päivä henkilökohtaista huomiota osakseen. Hiljaisetkin tulevat huomioiduksi ja jokainen saa varmasti puheenvuoron. Olen myös ilokseni saanut huomata, että pienryhmissä on syntynyt uusia kaverisuhteita. Pienryhmissä toimittaessa voidaan paremmin huomioida lapsilta tulevat toimintaehdotukset ja erilaiset toiveet. Olen huomannut, että lapset ovat erityisen innokkaita, kun saavat vaikuttaa toimintaan.

Tilojen järkevää käyttöä on tarvinnut pohtia paljon, mutta nyt on myös pienemmät tilat voitu ottaa hyötykäyttöön, kun ryhmä on ollut pienempi. Tämä tuo toimintaan kivaa vaihtelua, kun ei aina tarvitse olla samoissa tiloissa. Ei pidä unohtaa työkavereita, joiden kanssa voi joustavasti, tarpeen tullen vaihtaa tiloja. Näistä tietysti sovi-taan etukäteen.

Työrauha on lisääntynyt, mutta suunnitteluun on nyt panostettava enemmän. Huolellisen suunnittelun myötä pienryhmässä pystyy huomioimaan lasten erityistarpeet paljon entistä paremmin.

Pienryhmätoiminnan aloittamisen myötä lasten levottomuus on vähentynyt. Ulkoilu on kivempaa nyt, kun lapsia ei ole siellä niin paljon. Tavarat riittävät paremmin ja mahdollisuus ohjatuille ulkoleikeillekin. Turvallisuus on myös parantunut huomattavasti. Aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus on lisääntynyt niin sisällä kuin myös ulkona.

Ruokailutilanteet sujuvat huomattavasti paremmin silloin kun jokaisessa pöydässä ruokailee aikuinen. Odottelu-aika vähenee paljon ja saadaan ruokakin kuumana lautaselle. Pöytätavat ovat siistiytyneet melkoisesti.

9 TOIMINTAMALLI ESIMERKKI

9.1 Ryhmän koko ja sen jakaminen

Perusolettamuksena pidän ryhmää, jossa on kolme työntekijää ja yli kolmevuotiaita lapsia on 21 tai vastaavasti kolme työntekijää ja 12 alle kolmevuotiaasta lasta. Toimintakauden alussa, kun ensin on tutustuttu lapsiin, ryhmä jaetaan kolmeen pienryhmään. Tällöin alle kolmevuotiaita lapsia on pienryhmässä 4 ja yli kolmevuotiaita on seitsemän. Tarpeen vaatiessa ryhmäjako voi olla myös tästä poikkeava. Tällaisia tilanteita tulee varmasti vastaan melko usein. Esimerkiksi silloin, kun ryhmässä on enemmän tukea tarvitsevia lapsia. (Mikkola ym. 2011, 35.)

9.2 Vaihtuvat/pysyvät ryhmät ja ohjaajat

Mielestäni ryhmät voisivat olla pysyviä. Pienryhmien pysyessä samoina koko toimintavuoden, lapsilla on mahdollisuus kunnolliseen ryhmäytymiseen oman ryhmänsä kanssa. Pienryhmään sopeutuminen helpottaa myös suurempaan ryhmään liittymistä. (Mikkola ym. 2011, 34.)

Itse ajattelen, että työntekijät voisivat ohjata kaikkia ryhmiä, jolloin suunnitteluajassa säästetään, koska saman toiminnan voi pitää kaikille ryhmille pienin muutoksin ja kaikki lapset saavat kaikkien aikuisten ohjausta. Erilaisia toimintatapoja onkin sitten lukematon määrä, joista jokainen voi sitten omalle ryhmälleen sopivan valita. Vaihtuuko ohjaaja päivittäin, viikoittain, kuukausittain, vai jotain ihan muuta?

Ryhmät ovat aina erilaisia ja toimintatapoja kannattaakin avoimin mielin aina uuden toimintakauden alussa miettiä kriittisesti. Samat asiat eivät välttämättä toimi vuodesta toiseen.

9.3 Kuinka usein toimitaan pienryhmissä?

Pienryhmissä voidaan toimia vaikka jokaisena aamupäivänä. Iltapäivä sujuu kuitenkin isommassa ryhmässä, koska yksi työntekijöistä on jo lähtenyt kotiin. Toki silloinkin on hyvä ryhmää jotenkin vähän jakaa, muttei kuitenkaan samalla tavalla kuin aamupäivällä. Usein iltapäivällä on vapaan leikin aikaa ja silloin lapset jakaantuvat itsenäisestikin pienempiin leikkiryhmiin.

Hyvää pienryhmien toiminta-aikaa on esimerkiksi kello 9.00–12.00. Silloin koko aamupäivä on rauhallisen toiminnan aikaa ja lapsi saa tarvitsemaansa huomiota aikuiselta. Tässä kohdassa ongelmaksi saattaa muodostua henkilökunnan tauot. Aamuvuorolaisen olisikin hyvä käydä tauolla ennen kello yhdeksää, jotta ryhmiin päästäisiin jakautumaan ajoissa. Toisten tauot ovatkin sitten hankalampia, mutta voisi miettiä pärjäisikö ulkoilussa yksi työntekijä tauon ajan kahden ryhmän kanssa.

Ensimmäinen ryhmä menisi ulos heti yhdeksältä ja kaksi ryhmää jäisi sisälle. Toinen aloittaisi varsinaisen toimintahetken ja toinen kokoontuisi aamuhetkelle.

Itse pidän tärkeänä myös koko ryhmän yhteisiä musiikkihetkiä. Aikuisten niin halutessa voidaan yksi aamupäivä viikosta varata myös tällaiselle toiminnalle. Silloin lasten ulkoiluaikaa olisi vaikea porrastaa, mutta ehkäpä se olisi hyvä hetki vaikkapa pienelle retkelle. Silloin kaikki eivät olisi pihalla yhtä aikaa.

9.4 Työvuorolista

Työvuorojärjestelyjen pitää mahdollistaa perustehtävän hyvä suorittaminen. Oppimisen ja toiminnan kannalta on pienryhmien parasta toiminta aikaa aamupäivä. Ihanteellisin aika on kello 9.00–11.00. (Mikkola ym. 2011, 35.) Toimintaa voidaan toki jatkaa niin, että vielä ruokailu ja päiväunille saattelukin tapahtuu pienissä ryhmissä.

Tässä esimerkki työvuoroista, jossa kaikki työntekijät ovat paikalla viimeistään kello 9.00. Kuvitteellisessa päiväkodissa on kaksi ryhmää ja he jakavat ääripään vuorot, eli klo 6.30 - 7.00 ja 16.30 - 17.00, jolloin paikalla on vain yksi ihminen, mutta usein

lapsiakin on vain vähän paikalla. Suhdelukusäännökset tulee kuitenkin aina ottaa huomioon. Kannattaakin etukäteen pohtia miten toimitaan, mikäli lapsia on kello 16.30 yli lain sallima määrä. Venyttääkö yksi työntekijä päiväänsä hieman ja lähtee seuraavana mahdollisena päivänä aiemmin, vai mikä olisi hyvä tapa toimia?

Esimerkkiryhmissä työskentelee kaksi lastentarhanopettajaa ja yksi lastenhoitaja. Lastentarhanopettajilla on suunnittelu-aikaa kotona päivittäin 39 min. Mikäli suunnittelu tapahtuu työpaikalla, lisätään minuutit työaikaan. On tärkeä huomata, että myös lastenhoitajille pitäisi löytyä suunnittelu-aikaa työpäivän sisältä, sillä heille ei kuulu ollenkaan kotityö-aikaa, vaan kaikki työ tehdään työpaikalla.

Tässä mallissa molempien ryhmien lastenhoitajat tekevät aina samaa työviikkoa ja lastentarhanopettajilla on kaksi erilaista työviikkoa, jolloin viikkotunnit tasaantuvat. Työvuoroissa ei ole noudatettu mitään ”tasajako” – mallia, vaan vuorot on laitettu ajatellen osastojen toimivuutta. Tämän mallin mukaan kaikki työntekijät ovat joka päivä töissä viimeistään kello 9.

Iltapäivälläkin henkilökuntaa on paikalla kohtuullisesti. Jos tarkastellaan molempien osastojen työntekijöitä, niin maanantaista torstaihin on neljä työntekijää paikalla kello 15.45 saakka ja kolme on paikalla kello 16 asti. Perjantaisin on aina neljä työntekijää paikalla kello 16 saakka. Tässäkin kohdassa pitää tietysti suhdelumääräysten täyttyä ja jokainen voi sitten muuttaa näitä työvuoroja omien tarpeidensa mukaan. Tässä on kuitenkin yksi mahdollinen malli siitä, miten henkilökunta riittää kohtuullisesti koko päiväksi.

Silloin, kun työt alkavat jo kello 6.30, kuuluu työntekijälle niin sanottu yötyökorvaus. Vakiintunut korvaustapa on, että työaika lyhenee 9 minuuttia. Tätä lyhennystä ei ole merkitty esimerkkityövuorolistoihin.

Taulukko 1. Ryhmä A:n henkilökunnan työvuorot

VIIKKO 1	LTO 1	LTO 2	LH
ma	6.30 - 12.45 +39min.	9.00 - 16.30 +39min.	8.00 - 16.00
ti	8.00 - 15.45 +39min.	7.00 - 12.45 +39min.	9.00 - 17.00
ke	8.00 - 15.45 +39min.	9.00 - 16.30 +39min.	6.30 - 12.45
to	9.00 - 17.00 +39min.	7.00 - 12.45 +39min.	8.00 - 16.00
pe	6.30 - 12.45 +39min.	9.00 - 16.30 +39min.	8.00 - 16.00
yhteensä	36h	34h	38h 15min.

VIIKKO 2	LTO 1	LTO 2	LH
ma	9.00 - 16.30 +39min.	6.30 - 12.45 +39min.	8.00 - 16.00
ti	7.00 - 12.45 +39min.	8.00 - 15.45 +39min.	9.00 - 17.00
ke	9.00 - 16.30 +39min.	8.00 - 15.45 +39min.	6.30 - 12.45
to	7.00 - 12.45 +39min.	9.00 - 17.00 +39min.	8.00 - 16.00
pe	9.00 - 16.30 +39min.	6.30 - 12.45 +39min.	8.00 - 16.00
yhteensä	34h	36h	38h 15min.

Taulukko 2. Ryhmä B:n henkilökunnan työvuorot

VIKKO 1	LTO 1	LTO 2	LH
ma	7.00 - 12.45 +39min.	8.00 - 15.45 +39min.	9.00 - 17.00
ti	9.00 - 16.30 +39min.	6.30 - 12.45 +39min.	8.00 - 16.00
ke	7.00 - 12.45 +39min.	9.00 - 17.00 +39min.	8.00 - 16.00
to	9.00 - 16.30 +39min.	8.00 - 15.45 +39min.	6.30 - 12.45
pe	9.00 - 17.00 +39min.	7.00 - 12.45 +39min.	8.00 - 16.00
yhteensä	34h 30min.	35h 30min.	38h 15min.

VIKKO 2	LTO 1	LTO 2	LH
ma	8.00 - 15.45 +39min.	7.00 - 12.45 +39min.	9.00 - 17.00
ti	6.30 - 12.45 +39min.	9.00 - 16.30 +39min.	8.00 - 16.00
ke	9.00 - 17.00 +39min.	7.00 - 12.45 +39min.	8.00 - 16.00
to	8.00 - 15.45 +39min.	9.00 - 16.30 +39min.	6.30 - 12.45
pe	7.00 - 12.45 +39min.	9.00 - 17.00 +39min.	8.00 - 16.00
yhteensä	35h 30min.	34h 30min.	38h 15min.

9.5 Tilajärjestelyt

Toimintaa tulee suunnitella niin, että tilat tulevat mahdollisimman hyvin hyödynnettyksi. Ulkoilu-aikoja voidaan porrastaa, jolloin ulkoilukin on mukavampaa, kun pihalla on väljempää. Se mahdollistaa myös erilaisten ohjattujen ulkoleikkien järjestämisen. Usein päiväkotien eteistilat ovat melko ahtaita ja pukemis- ja riisumistilanteetkin ovat selvästi rauhallisempia nyt, kun eteisessä on vain osa lapsista yhtä aikaa. Seuraavassa kappaleessa on pohdittu myös näitä asioita.

Tiloja voidaan käyttää monin eri tavoin ja ympärilleen kannattaakin katsella avoimin silmin. Usein jo pienin muutoksin saadaan paljon toimivuutta moniin tiloihin. Ei saa jumittua vanhoihin totuttuihin tapoihin, vaan pitäisi osata olla ennakkoluuloton ja rohkea kokeilemaan kaikkea uutta.

9.6 Henkilökunnan tauot ja poissaolot

Henkilökunnan tauot ovat usein se asia, johon pienryhmätoiminnan käyttöönotto uhkaa loppua. Alla olevassa taulukossa olen esittänyt, miten tämäkin asia on ratkaistavissa. Opettelua tietysti tämäkin vaatii, ja varmasti aluksi on sekava olo. Mietityttää, miten kaikki sujuu, mutta uskon, että aikataulutus toimii myös käytännössä. Totta kai tulee sellaisia päiviä, että joku on sairas tai muuten poissa, mutta ne pitää sitten miettiä aina tilannekohtaisesti. Saadaanko sijainen koko päiväksi vai vaan osaksi päivää, vai ollaanko kokonaan vajaalla henkilökunnalla? Uskoisin, että kun pienryhmätoiminta on saatu vakiintuneeksi toiminnaksi, niin erityistilanteiden hoitokin sujuu helpommin. Eikä toiminta siihen kaadu, jos sitä ei joskus pysty noudattamaan. Uskon, että vanha sananlasku ”Poikkeus vahvistaa säännön” pitää tässäkin paikkaansa ja poikkeuspäivän jälkeen on taas kiva palata pienryhmätoiminnan pariin.

Taulukko 3. Ryhmä A:n henkilökunnan tauot ja pienryhmien toiminta päivän aikana

RYHMÄ 1	RYHMÄ 2	RYHMÄ 3
ulkoilu klo 9.00–10.20	toimintaa sisällä	toimintaa sisällä
toimintaa sisällä	ulkoilu klo 9.40 – >	ulkoilu klo 10.10 – >
ruokailu pienryhmissä klo 11.15–12.00	ruokailu pienryhmissä klo 11.15–12.00	ruokailu pienryhmissä klo 11.15–12.00
tauko ennen sisälle menoa 2. ryhmän aikuinen vahtii lapsia ulkona	tauko ennen ulosmenoa 1. ryhmän aikuinen vahtii lapsia ulkona	tauko ennen kello yhdeksää

Yksi aikuisista voi käydä tauolla jo ennen kello yhdeksää, jolloin vain kahden tauot jäävät pienryhmille varattuun aikaan. Nämäkin sovitetaan ulkoilu-aikaan, jolloin tauot eivät estä suunniteltua sisätoimintaa.

Aikuiset sopivat tietysti etukäteen kuka toteuttaa mitäkin aikataulusuunnitelmaa. Vaihtoehtoja on lukematon määrä. Olisiko kuitenkin selkeä sitoa nämä ryhmät osittain työvuoroihin, sillä yksi työntekijöistä tulee töihin vasta kello 9 ja pitää tietysti taukonsa myöhemmin. Ehkä olisi loogista, että aamuvuoroon tullut työntekijä noudattaisi ryhmä kolmen aikataulua. Pääsisi ajoissa tauolle kun on aikaisin töihin tullut. Silloin ilta- ja välivuorolainen voisivat sopia, kumpi on ykkönen, ja kumpi on kakkonen. Tämäkään ei ole ainut ratkaisu aikatauluihin, mutta on joku malli mistä lähtee liikkeelle ja tätä voi sitten jokainen muokata omiin tarpeisiinsa sopivaksi.

Mietin, että tätä listaa voisi käyttää myös apuna kun suunnitellaan tilojen käyttöä. Välttyttäisiin varmasti monelta päähäilyltä, jos myös tilat olisivat sidoksissa tähän listaan ainakin jossain määrin. Kaikenlaiset vaihdokset ovat tietysti mahdollisia kunhan niistä vaan sovitaan etukäteen.

Silloin, kun päiväkodissa on useita osastoja, niin osastojen keskenkin tulee miettiä asioita. Edellä olevan taulukon mukaan toimittaessa ulkoilee vain yksi ryhmä kello yhdeksän, joten pihalla on runsaasti tilaa. Toisesta ryhmästä voisi tulla vaikka yksi pienryhmä ulos kello 9 ja toinen pitäisi pienen aamuhetken tai valmistelisi tulevaa toimintaa yhdessä ennen ulkoilua ja tulisi ulos esim. 9.20. Seuraavaan taulukkoon olen koonnut ehdotuksen toisenlaisesta aikataulusta. Tällöin ulkoilevien lasten määräkin pysyisi kohtuuden rajoissa lähes koko aamupäivän.

Taulukko 4. Ryhmä B:n henkilökunnan tauot ja pienryhmien toiminta päivän aikana

RYHMÄ 1	RYHMÄ 2	RYHMÄ 3
ulkoilu klo 9.00–10.00	ulkoilu klo 9.20–10.30	toimintaa sisällä
toimintaa sisällä	toimintaa sisällä	ulkoilu klo 10.10 – >
ruokailu pienryhmissä klo 11.15–12.00	ruokailu pienryhmissä klo 11.15–12.00	ruokailu pienryhmissä klo 11.15–12.00
tauko ennen sisälle menoa 2. ryhmän aikuinen vahtii lapsia ulkona	tauko ennen ulosmenoa 1. ryhmän aikuinen vahtii lapsia ulkona	tauko ennen kello yhdeksää

10 VASTAAKO PIENRYHMÄPEDAGOGIIKKA PÄIVÄHOIDON TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEEN?

Laki lasten päivähoidosta määrittää varhaiskasvatuksen tavoitteita. Laissa sanotaan, että päivähoidon tulisi tarjota turvalliset ja lämpöiset ihmissuhteet ja sellaista toimintaa, joka tukee lapsen kehitystä monipuolisesti. Pienryhmäpedagogiikkaa käytettäessä nämäkin tavoitteet ovat helpommin saavutettavissa. Vuorovaikutus lasten kanssa lisääntyy ja syvenee. Tullaan tutummiksi ja suhteet voivat muodostua lämpöisemmiksi. Omat asiat ja mielipiteet saa tuotua helpommin esille, kun aikuisen huomiosta ei tarvitse kilpailla 20 muun lapsen kanssa. Hiljaisetkin tulevat paremmin huomioituksi. Uskon, että lapsen on helpompi kertoa erilaisista ongelmista ja mahdollisesta kiusaamisesta, kun hän huomaa aikuisen oikeasti olevan kiinnostunut hänen asioistaan ja hyvinvoinnistaan.

Perheiden tukeminen heidän kasvatustehtävässään tulee myös helpommaksi, sillä pienryhmässä toimittaessa lapsen havainnointi on helpompaa. Kun lapset tulevat tutummiksi, niin vanhemmat saavat myös eksaktimpaa tietoa lapsensa päiväkotipäivästä. Samalla keskustelut vanhempien kanssa tulevat henkilökohtaisemmiksi. Ei saa tietenkään unohtaa, että vanhemmat ovat oman lapsensa ”asiantuntijoita”, mutta lapsi saattaa käyttäytyä kotona täysin eritavoin kuin ryhmässä.

Nykyään päivähoidossa on melko paljon eri kulttuureista tulleita lapsia ja joka kulttuurissa on tietysti omia erityispiirteitä, joita myös päivähoidossa pitäisi huomioida. Silloin, kun toimitaan pienryhmissä, niin tällaisetkin asiat on helpompi huomioida. Kaiken kaikkiaan lasten erityistarpeisiin on helpompi vastata ryhmän ollessa pienempi. Tällöin pystytään paremmin tukemaan ja ohjaamaan lapsen kasvua oikeaan suuntaan, jotta lapsen kokonaisvaltainen kehitys olisi suotuisaa.

Luontoon liittyviä asioita on helppo tutkia pienessä ryhmässä. Voidaan tehdä retkiä luontoon ja käyttää erilaisia kokeellisia työtapoja. Tutkimusvälineetkin riittävät kaikille paremmin silloin, kun ryhmä on pieni. Ehkäpä päiväkodin pienestä budjetista saadaan jotain uuttakin hankittua, kun ei tarvitse koko ryhmää ajatella. Kaikki pääsevät kuitenkin niistä sitten vuorollaan nauttimaan. Matemaattisia asioita voidaan ripotella lähes kaikkeen toimintaan. Luontoretkellä voidaan vertailla, luokitella ja laskea

erilaisia asioita, mutta tämäkin hankaloituu, jos lapsia on kovin paljon. Askartelujen lomassa voidaan keskustella väreistä, muodoista ja lukumääristä. Monenlaista asiaa voidaan oppia normaalin toiminnan ohessa, mutta pienet ryhmät antavat mahdollisuuden toteuttaa toimintaa enemmän lapsilähtöisesti. Erityistä tukea tarvitsevien lasten huomioiminen helpottuu, kun ryhmä on pieni.

Sanotaan, että esteettisyys on monitahoinen asia. Sitä voidaan lähestyä esimerkiksi tekemisen, havainnoimisen, kuuntelemisen, tuntemisen tai kuvittelun kautta. Silloin, kun näitä asioita lähestytään pienryhmissä, voivat työskentelyprosessit olla hyvinkin moninaisia. Lapsen kehitystaso on helpompi huomioida ja työskentelyä voi tarpeen vaatiessa vielä pienryhmässäkin eriyttää. Meillä jokaisella on erilainen kauneudentaju ja pienryhmässä onkin helppo opetella suvaitsevaisuutta. Lapset oppivat kunnioittamaan toistensa mielipiteitä.

Eettisten asioiden pohtiminen on tärkeä osa lapsen kasvuprosessissa. Pienryhmissä voidaan myös tällaisiin asioihin paneutua syvällisemmin. Uskon, että keskustelut ovat henkilökohtaisempia ja lapset rohkaistuvat paremmin kertomaan omia kokemuksiaan. Pienryhmätyöskentely mahdollistaa erilaisten asioiden käsittelyn keskustelun kautta. Jokainen saa varmasti puheenvuoron ja hiljaisempia voidaan rohkaista osallistumaan. Lasten elämään kuuluvat myös erilaiset pelot ja niiden käsittely on varmasti helpompaa pienryhmässä.

Pienryhmätyöskentely edesauttaa myös historiallis-yhteiskunnalliseen orientaatioon kuuluviin asioihin tutustumista. Voidaan kutsua vaikkapa joku vanhempi ihminen kertomaan omasta lapsuudestaan. Toki vierailuja voidaan järjestää isonkin ryhmän ollessa kyseessä, mutta ryhmän ollessa pieni, keskusteluun voivat kaikki lapset osallistua kunnolla ja saavat tehdä tarvittaessa useampiakin kysymyksiä. Näin kokemuksesta tulee lapselle merkittävämpi.

Päivähoitolain mukaan perheiden erilaisia vakaumuksia on kunnioitettava. Pienryhmät antavat tähänkin mitä parhaimmat mahdollisuudet. Jokaisen lapsen erityisyydet voidaan ottaa paremmin huomioon ja samalla opitaan suvaitsevaisuutta muita kohtaan. Kunnioitetaan toisten näkemyksiä ja eri kulttuureihin kuuluvia tapoja. Pien-

ryhmissä toimittaessa pystytään antamaan tilaa kaikkien kysymyksille ilman, että siihen menee liikaa aikaa.

Kun toimitaan pienryhmissä, pystytään toimintaa eriyttämään helpommin, ja näin lasten kehitystasotkin voidaan paremmin huomioida. Tarvittaessa lapsi saa erityistukea ja taas vastaavasti työskentelyä voidaan jonkun kohdalla vaikeuttaa antamalla lisähaastetta. Silloin kun ryhmä on pieni, voidaan lapsilta tulleet ehdotuksetkin ottaa paremmin huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Jakamalla lapset pienempiin ryhmiin myös melutaso laskee automaattisesti ja samalla kaikkien hyvinvointi lisääntyy. Silloin lapsen puhe muuttuu normaaliksi, eikä lapsen tarvitse enää korottaa ääntään saadakseen asiansa esille. Myös siirtymätilanteet rauhoittuvat ja kaikenlainen jonottelu ja odottelu vähenevät huomattavasti. Kaiken kaikkiaan päivät rauhoittuvat kun ryhmä on edes osan päivästä pienempi.

11 LOPPUPOHDINTA

Tutustumiskäynti Pappilanmetsän päiväkotiin sai minut uskomaan, että pienryhmätoimintaa kannattaa tutkia lähemmin. Niin vakuuttunut olin sen mukanaan tuomista eduista. Keskustelut, joita kävin varhaiskasvatuksen ammattilaisten kanssa, vahvistivat edelleen käsitystäni menetelmän mukanaan tuomista eduista. Tutkimuksissani esille tulleet asiat osoittavat selkeästi, että pienryhmäpedagogiikan käyttö päiväkodin arjessa lisää lasten ja henkilökunnan hyvinvointia. Toki kaikella on aina myös kääntöpuolensa. Pienryhmäpedagogiikan käyttö hankaloituu jonkun aikuisen poissa ollessa. Tällaisten tilanteiden varalle onkin hyvä tehdä jonkinlainen varasuunnitelma, jotta toimintaa ei jouduta sen takia perumaan.

Toivon, että näiden toimintamallien avulla edes joku saa helpotusta varhaiskasvatustyöhönsä ja pienryhmätoiminnan käynnistämisprosessiin. Uskon, että taulukot työvuoroista ja ryhmien aikatauluista ovat suhteellisen toimivia. Valitettavasti en niitä nyt päässyt käytännössä kokeilemaan, sillä opintovapaani jatkuu yhä.

Uskon vakaasti, että pienistä teoista voi syntyä suuria parannuksia arkeen. Pienryhmätoiminta lisää hyvinvointia sekä lasten että aikuisten päivään. Yleinen hälinä vähenee ja aikuisten ja lasten välinen vuorovaikutus syvenee.

Uskon myös siihen, että pienryhmätoiminta pystyy edesauttamaan varhaiskasvatuksen keskeisten periaatteiden toteutumista. Nämä periaatteet on johdettu Suomen perusoikeussäännöksistä, asiakirjainformaatiosta, sekä muusta oikeussäätelystä. Ne konkretisoivat lapsen oikeutta turvallisiin ihmissuhteisiin, turvattuun kasvuun, kehittymiseen ja oppimiseen. Hänellä tulee olla oikeus saada erityistä tukea, mikäli sitä tarvitsee. Lapsella pitää olla oikeus turvattuun ja terveelliseen ympäristöön, joka mahdollistaa leikin ja monipuolisen toiminnan. Hänellä on myös oikeus tulla ymmärretyksi ja kuulluksi oma ikä- ja kehitystasonsa huomioon. Hänellä on oikeus omaan kulttuuriin, äidinkieleen ja uskontoon tai katsomukseen. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 10.)

Ihmissuhteet muodostuvat läheisimmiksi kun toimitaan pienryhmissä, lapsen kasvua ja kehitystä on silloin helpompi havainnoida. Erityistuen tarvekin tulee varmasti paremmin huomattua ja sitä on helpompi antaa silloin kun ryhmä on pieni. Hiljaisetkin tulevat paremmin huomioiduksi. Toiminta ja ympäristö muotoutuvat turvallisemmiksi silloin kun lapsia on vähemmän. Aikuinen pystyy valvomaan ja opastamaan lapsia yksilöllisemmin. Ulkoilussakin turvallisuus kasvaa huomattavasti, kun koko ryhmä ei ole siellä yhtä aikaa. Leikkitilanteet pysyvät rauhallisempina ja leikit saattavat olla pitkäkestoisempia, koska häiriötekijöitä on vähemmän. Kaikki välineet ja lelutkin riittävät paremmin silloin kun niitä ei koko porukka ole yhtä aikaa käyttämässä. Uskoisin, että silloin riitaakin tulee vähemmän.

Kun toimitaan pienryhmissä, pystytään toimintaa eriyttämään helpommin, ja näin lasten kehitystasotkin voidaan paremmin huomioida. Silloin, kun lapsia jaetaan ryhmiin, pystytään myös huomioimaan lasten kulttuuriset, kielelliset ja uskonnolliset erot.

Meillä ryhmät olivat pysyviä, mutta jokainen aikuinen ohjasi kutakin ryhmää kerran viikossa. Tällä tavalla suunnitteluajassa säästettiin, sillä pienin muutoksin samaa suunnitelmaa voitiin käyttää kaikkien ryhmien kanssa. Haluaisin kyllä vielä joskus päästä kokeilemaan, minkälaista olisi työskennellä pidempään yhden ryhmän kanssa. Silloin suhteet lapsiin ja vanhempiin tulisivat varmasti vielä läheisimmiksi. Toiminnan suunnittelussa olisi helpompi ottaa lasten toiveet paremmin huomioon ja erilaisien projektien toteuttaminen olisi helpompaa. Voisi samojen lasten kanssa jatkaa siitä mihin edellisenä päivänä on jääty.

Toivottavasti ei kukaan pieniä vastoinkäymisiä pelkää, sillä aina uuden toiminnan aloitusvaiheessa voi jotain takapakkia tulla. Monessa paikassa tämä jo toimii, niin miksei teillä tai meilläkin. Hakkolan ja Virsun sanoja lainaten: ”Uusissa tilanteissa tulee aina esiin ongelmia. Entiset tiedot eivät riitä. Tarvitaan uusia kokemuksia, näkökulman vaihdosta, kykyä toimintaan ja olennaisen etsimiseen.” (Hakkola & Virsu 2000, 39.)

Päiväkotipäivään sisältyy paljon myös tilanteita, jolloin koko ryhmä on koossa, eikä jakamiseen ole mitään tarvetta. Kun lapset saavat olla osan päivää pienemmissä ryhmissä, niin he jaksavat paremmin myös ison ryhmän mukanaan tuomaa hälinää ja odotusta. Ei voi yleistää, että pienryhmät toisivat aina laatua varhaiskasvatukseen, sillä siihen tarvitaan kyllä aina myös asiansa osaavia ammattilaisia, jotka sitoutuvat toteuttamaan pienryhmäpedagogiikkaa.

Päiväkodissa henkilökunnan tulee olla paikalla useimmiten kello 6.30–17.00 välisenä aikana. Nykyään yhä enenevässä määrin hoitoaikoihin tarvitaan vähän joustoa kummassakin päässä. Ääripäiden joustot vaikeuttavat pienryhmätoiminnan toteuttamista. Kun tullaan aamulla aikaisemmin, niin silloin myös työaika päättyy aiemmin. Ja vastaavasti, kun ollaan iltapäivällä pidempään, niin silloin tullaan aamulla myöhemmin. Näin se useimmiten menee ja se saattaa aiheuttaa painetta henkilökunnan riittävyteen.

Pienryhmätoiminta on pedagoginen valinta ja se perustuu pääosin vuorovaikutuksen merkitykseen lapsen elämässä. Se palvelee myös vasun mukaisten tavoitteiden saavuttamista. Pienryhmätoiminta mahdollistaa lapsen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen tarvittavaa vuorovaikutusta sekä myönteisen ilmapiirin toteutumista. (Opas 2013, 158–159.)

Lasten hyvinvointiin päivähoidossa vaikuttavat ryhmän koko ja sen kiinteys. Lapsilla on paljon vaihtuvia kontakteja ja ryhmät ovat usein ylisuuria. Päivähoidon tavoitteiden mukaan kuitenkin lapsille pitäisi tarjota jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet. Pienten lasten kohdalla hoitopaikan ja hoitajien tuttuus vielä korostuu. Kasvattajien tärkeänä tehtävänä onkin se, että päivähoidossa toimitaan sopivan kokoisissa ryhmissä. Lasten sosiaaliset taidot eivät riitä hallitsemaan suurten ryhmien ihmissuhteiden määrää. Päivähoidon pedagogisten tavoitteiden toteutuminen vaikeutuu myös suurissa ryhmissä. Lasten hoidossa viettämä aika on pidentynyt. Sijaisia ei aina palkata ja avustavan henkilökunnan määrää on vähennetty. Lapsiryhmien kokoa lisätään, kun tavoitellaan käyttöasteen nostamista. Kaikki nämä asiat vaikeuttavat lasten hyvinvointia. (Sosiaali- ja terveysministeriö, 1999:4, 30–31.)

Valitettavan usein päiväkodeissa on enemmän lapsia kuin niihin on alun perin suunniteltu ja se tuo tietysti mukanaan näitä tilaongelmia. Usein kaikki tilat ovat ryhmien käytössä, eikä vapaita tiloja juurikaan ole. Pienistäkin tiloista kuitenkin saadaan paljon irti huolellisella suunnittelulla. Henkilökunnan pitää tietysti olla valmis uusiin kokeiluihin, eikä epäonnistumisia saisi pelätä. Toimintaa voidaan aina muuttaa, jos joku ei toimi. Kokeilematta ei sitä kuitenkaan saa selville.

Muutos on mielenkiintoinen haaste, mikäli sitä pääsee itse toteuttamaan. Jos on vain muutoksen kohteena, niin se aiheuttaa stressiä ja paineita. Nykypäivän haasteena voidaan pitää myös jatkuvaa uuden oppimista sekä vanhoista tavoista poisoppimisen taitoa. (Kokljuschin 2001, 36.) Hyvää ja laadukasta päivähoitoa ei tehdä lukuja tuijottamalla, vaan se syntyy kun vastataan intohimoisesti lasten ja vanhempien tarpeisiin (Kokljuschin 2001, 50).

Uskon, että pienryhmätoiminta antaa erittäin hyvät mahdollisuudet tuottaa hyvää ja laadukasta varhaiskasvatusta. Se palvelee sekä lapsia, lasten perheitä että varhaiskasvatuksen työntekijöitä. Kaikkien hyvinvointi lisääntyy, kun hoitopäivät tulevat rauhallisemmiksi, toiminta on lapsilähtöisempää ja vuorovaikutus lisääntyy ja syvenee niin lasten ja henkilökunnan kuin perheiden ja henkilökunnankin välillä.

Mieti miten kohtaat lapsen – jo tänään voit tehdä jotain toisin.

Pienilläkin muutoksilla voi olla merkittävä vaikutus arjen kulkuun.

Ole siis rohkea ja uskalla kokeilla uusia käytäntöjä.

Voit vaikka yllättyä!

Positiivisesti!

LÄHTEET

- Cantell, H. 2010, Ratkaiseva vuorovaikutus, Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hakkola, K. & Virsu, M. 2000. Entäs jos... Tampere: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Hankonen, R. 2011, Lasten etu mielessä. Tehy 9/2011, 9. Viitattu 11.2.2013.
<http://www.tehy.fi>
- Heikkinen, H. 2010. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. 3. uud. ja täyd. painos. Jyväskylä: PS-kustannus. 214–229.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, S. 1997. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Hujala, E., Puroila, A-M., Parrila, S. & Nivala, V. 2007. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen. Edufin.
- Jerkku, K. Viitattu 11.2.2013. <http://frobelseura.net/frobel.html>
- Kalliala, M. 2012. Lapsuus hoidossa? Helsinki: Gaudeamus.
- Karila, K. & Nummenmaa, A-R. 2001. Matkalla moniammatillisuuteen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Karlsson, L. 2003, Sadutus- Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Karlsson, L. & Riihelä, M. 1991. Ajattelu alkaa ihmetyksestä. Helsinki: VAPK-kustannus.
- Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kivijärvi, T. Viitattu 25.1.2013. www.ksshp.fi
- Kivijärvi, T. & Ahlqvist, T. 2005. Pienryhmätoiminta ja lapsen yksilöllinen ohjaaminen esiopetuksessa. Teoksessa M. Kankaanranta, E. Hämäläinen & M. Gustafsson (toim.) Teatteria Tornikamarissa ja matematiikkaa männynkävyillä. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino, 151–156.
- Koivunen, P-L. 2009. Hyvä päivähoito. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Kokljuschin, M. 2001, Unelmien päiväkotit, Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

- Laki lasten päivähoidosta. Viitattu 12.2.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>
- Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2011. Lapselle hyvä päivä tänään – näkökulmia 2010-luvun varhaiskasvatukseen. 5. painos. Pedatieto Oy.
- Muhonen, J., Lallukka, K. & Turtiainen, P. 2009. Pienryhmätoiminta lasten ja nuorten ehkäisevän työn menetelmänä. Jyväskylä: YAD Youth against Drugs ry.
- Opas, M. 2013. Yhteisöllinen kasvattajatiimi. Teoksessa Marjanen, P., Marttila, M. & Varsa, M. (toim.) Pienten piirissä. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Peda.net www-sivut. Viitattu 25.1.2013.
<http://www.peda.net/veraja/rovaniemi/saarenhelmi/pienryhmat>
- Pihlaja, J. 2004. Tutkielman ongelmia ratkaisemaan. Lahti: SOCEDA.
- Raina, L. 2012. Uusi yhteisöllisyys. Arator Oy.
- Reunamo, J. 2007. Tasapainoinen varhaiskasvatus. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Riikonen H. 2010. Päiväkodin ääniympäristö ja kasvattajan vaikutusmahdollisuudet. Teoksessa R. Korhonen, M-L Rönkkö & J. Aerila (toim.) Kasvatuksellisia näkökulmia varhaiskasvatukseen ja esiopetukseen. Turku: Uniprint.
- Salminen, E & Tynninen, K. 2011. Omaha-ohjelmalla päiväkodissa. Pedatieto.
- Sosiaali- ja terveysministeriö, 1999:4, Varhaiskasvatustyöryhmän muistio. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. Viitattu 21.1.2013.
<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/julkaisut/kasvatus/varkasv.htm>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2003. Sosiaali- ja terveysalan tutkimuskeskus. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.
- Vilka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Yliluoma, P. 2001. Ohjeita opinnäytetyön tekemiseen. Sipoo: IMDL Oy Ltd.

